

DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA OSÓB FIZYCZNYCH W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM – STAN I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU

Mirosława KOZŁOWSKA-BURDZIAK¹

1. Wprowadzenie

Działalność gospodarcza prowadzona przez osoby fizyczne jest najbardziej powszechną formą prawno-organizacyjną przedsiębiorstw w Polsce. Ponad 70% przedsiębiorstw prowadzonych jest właśnie przez osoby fizyczne. Podstawą prawną tej formy działalności jest w chwili obecnej ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 roku [6].

Przedsiębiorstwa osób fizycznych są najczęściej podmiotami małymi o ograniczonym zasięgu i zakresie działań, opierającymi się na intuicji właściciela. Mają jednak ogromne znaczenie w kształtowaniu sytuacji materialnej wielu rodzin oraz w zaspokajaniu lokalnych potrzeb. Jest to wystarczający powód, aby podjąć problematykę ich funkcjonowania.

Celem niniejszego opracowania jest charakterystyka działalności gospodarczej osób fizycznych w województwie podlaskim oraz próba określenia możliwości ich dalszego rozwoju.

2. Specyfika działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne

Popularność tej formy organizacyjno-prawnej przedsiębiorstw wynika z wielu jej zalet. Przede wszystkim należy wskazać na stosunkowo niskie koszty związane z rozpoczęciem działalności i często także z dalszym jej funkcjonowaniem. Małe firmy, nastawiając się na zaspokojenie popytu niewielkich grup konsumentów na lokalnym rynku, nie muszą dysponować znacznymi zasobami finansowymi po to, aby uruchomić działalność. Nawet skromny krąg konsumentów, przy stosunkowo niskich kosztach funkcjonowania, może zapewnić rentowność działalności. Niska skala produkcji wiąże się na ogół także z niskimi kosztami stałymi. Pozwala to ustalić cenę produktu finalnego na poziomie bardziej konkurencyjnym w porównaniu z dużymi przedsiębiorstwami.

¹ Dr hab. Mirosława Kozłowska-Burdziak – Wydział Ekonomii i Zarządzania Uniwersytetu w Białymstoku.

Przedsiębiorstwa jednoosobowe charakteryzuje „jedność myśli i ręki”. Oznacza to, że właściciel przedsięwzięcia sam podejmuje decyzje i najczęściej sam jest ich wykonawcą. Charakteryzuje go zatem swoboda działania i duża elastyczność w przystosowaniu się do zmiennych warunków. Duże przedsiębiorstwa są mniej elastyczne, wolniej reagują na zmieniające się warunki rynkowe.

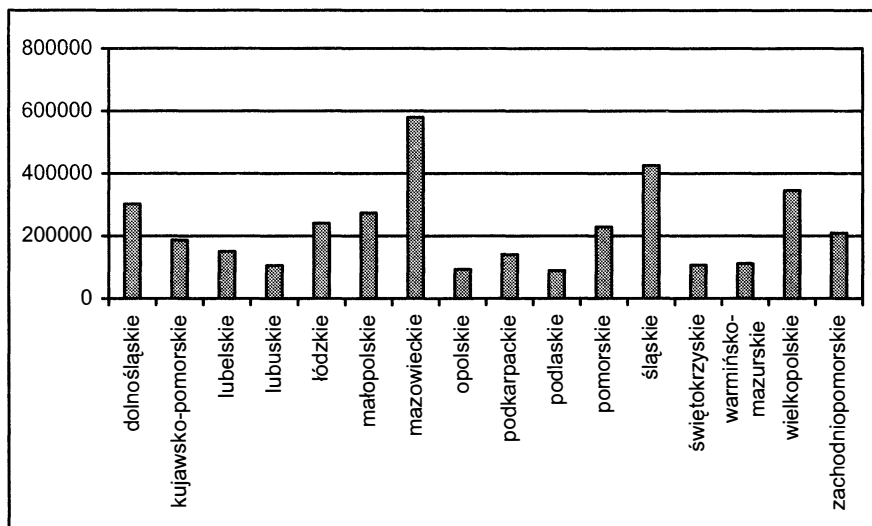
Nie bez znaczenia dla motywacji przedsiębiorcy jest fakt minimalnych wymogów prawnych i uproszczonych procedur zakładania firmy przez osobę fizyczną. Zgodnie z ustawą o swobodzie działalności gospodarczej (art. 14, p. 2) przedsiębiorca będący osobą fizyczną ma obowiązek zgłoszenia działalności do ewidencji gospodarczej, którą prowadzi gmina właściwa dla miejsca jego zamieszkania (art. 23, p. 1).

A. Kożuch [3, s. 39] wskazuje na kolejne istotne zalety firm prowadzonych przez osoby fizyczne. Są to: silniejsza motywacja przedsiębiorcy związana z „pracą na swoim” oraz satysfakcja z tytułu uzyskiwanych efektów. Wypracowane dodatnie wyniki finansowe należą w całości do właściciela czynników produkcji. W tym miejscu należy jednak przypomnieć, że niepowodzenia gospodarcze także w całości obciążają właściciela przedsiębiorstwa. Ponosi on pełną odpowiedzialność całym swoim majątkiem osobistym także za zobowiązania zaciągane w trakcie prowadzonej działalności.

3. Przedsiębiorstwa osób fizycznych w województwie podlaskim

Województwo podlaskie pod względem liczby małych i średnich przedsiębiorstw jest najsłabiej rozwinięte w skali kraju (rys. 1).

Rysunek 1. Liczba MSP w 2006 roku według województw

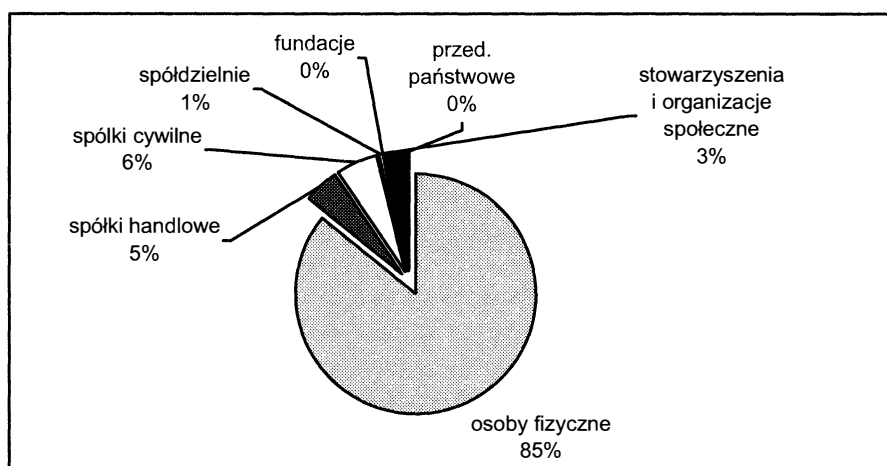

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS.

W roku 2006 liczba małych i średnich przedsiębiorstw była tu najniższa. Liczba podmiotów gospodarczych, szczególnie tych małych, jest oczywiście zmienna. Wiele z powstających firm upada w początkowym okresie działalności. Dane dla jednego roku mogą w związku z tym okazać się mało wiarygodne. Jednak i w poprzednich latach liczba MSP w województwie podlaskim była, jeśli nie najniższa, to przedostania, jak w 2003 roku, kiedy województwo podlaskie wyprzedzało jedynie województwo polskie.

Wśród małych i średnich przedsiębiorstw w analizowanym województwie zdecydowanie dominują osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (rys. 2).

Rysunek 2. Formy organizacyjno-prawne działalności gospodarczej w województwie podlaskim w 2006 roku

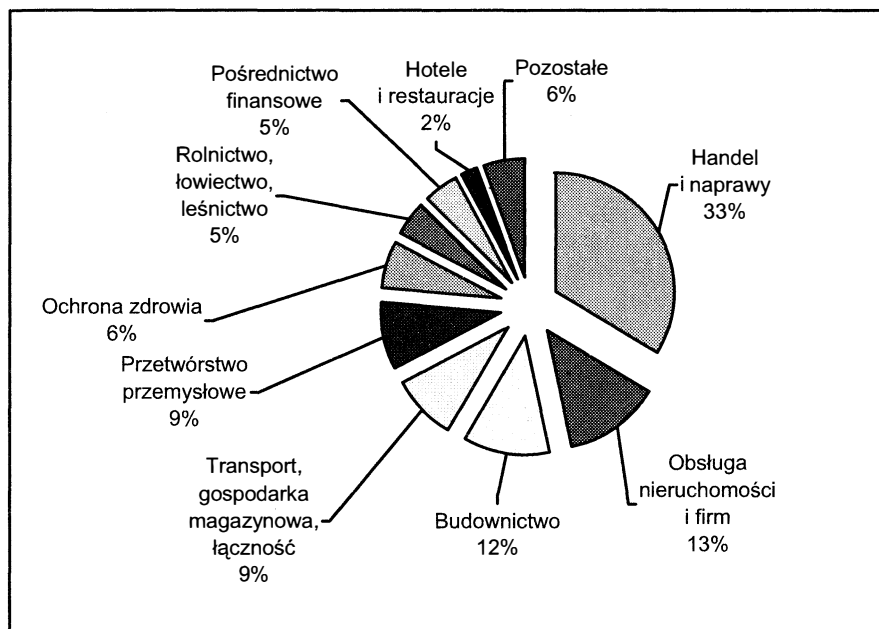
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [8, tabl. 1, s. 12].

Analizując strukturę branżową działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne, należy zauważyć, iż najwięcej przedsiębiorstw funkcjonuje w sekcji handlu i napraw. W roku 2006 prawie 34% osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą należało do tej branży (rys. 3).

Stosunkowo duży udział mają również sekcje: obsługa nieruchomości i firm oraz budownictwo. Zwraca uwagę także znaczny udział przetwórstwa przemysłowego. W tej grupie działalności dominuje produkcja drewna i wyrobów z drewna, co wiąże się z uwarunkowaniami przyrodniczymi województwa (znacznym stopniem lesistości).

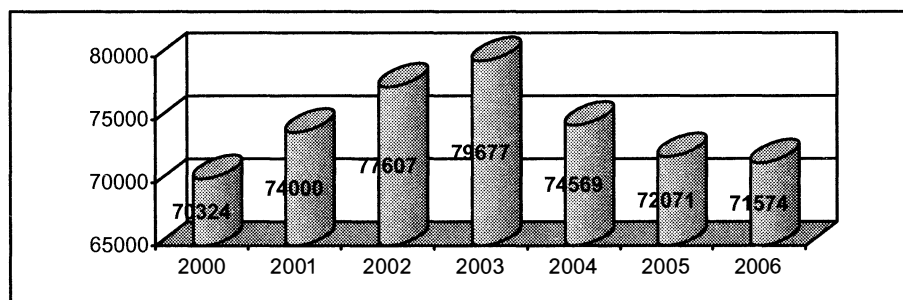
Interesująco przedstawiają się zmiany w liczbie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w województwie na przestrzeni lat 2000 – 2006. Do roku 2003 liczba przedsiębiorstw rośnie, kolejne lata to wyraźna tendencja spadkowa (rys. 4).

Rysunek 3. Struktura branżowa działalności gospodarczej osób fizycznych w województwie podlaskim w roku 2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [8, tabl. 2, s. 12].

Rysunek 4. Zmiany w liczbie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą

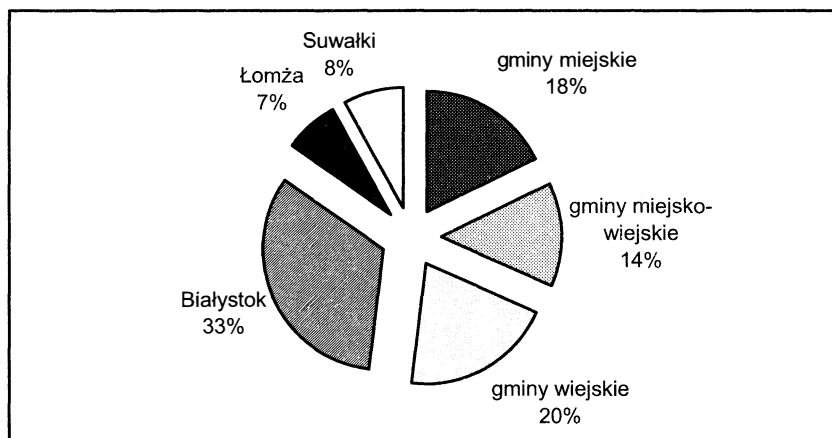
Źródło: [8, s. 69].

Można przypuszczać, że spadek liczby tych podmiotów gospodarczych może mieć związek z integracją z Unią Europejską. Słabsze kapitałowo jednostki nie mają finansowych możliwości, by spełniać wymogi unijne, zmuszone są więc do likwidacji prowadzonej działalności. Z danych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Białymstoku wynika, że od 2000 roku zmniejsza się także liczba spó-

łek cywilnych, a szczególnie silny spadek nastąpił właśnie w 2004 roku. Część osób fizycznych niewątpliwie mogła przekształcić swoją działalność gospodarczą w jedną ze spółek handlowych. Liczba tych przedsiębiorstw od 2000 roku systematycznie wzrasta. Jest to jednak wzrost bardzo wolny. W roku 2000 w województwie podlaskim spółek handlowych było 2376, w 2003 roku – 3389, a w roku 2006 – 3851. W latach 2003 – 2006 liczba spółek wzrosła zatem o 462 przedsiębiorstwa (niecałe 14%), podczas gdy liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą spadła w tym samym czasie o 8103 (około 10%).

Liczba przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne jest zróżnicowana w zależności od powiatu. Zdecydowanie mniej przedsiębiorstw funkcjonuje na obszarach wiejskich, a więc także w powiatach o dominującej funkcji rolniczej i mniejszej liczbie gmin (rys. 5, 6).

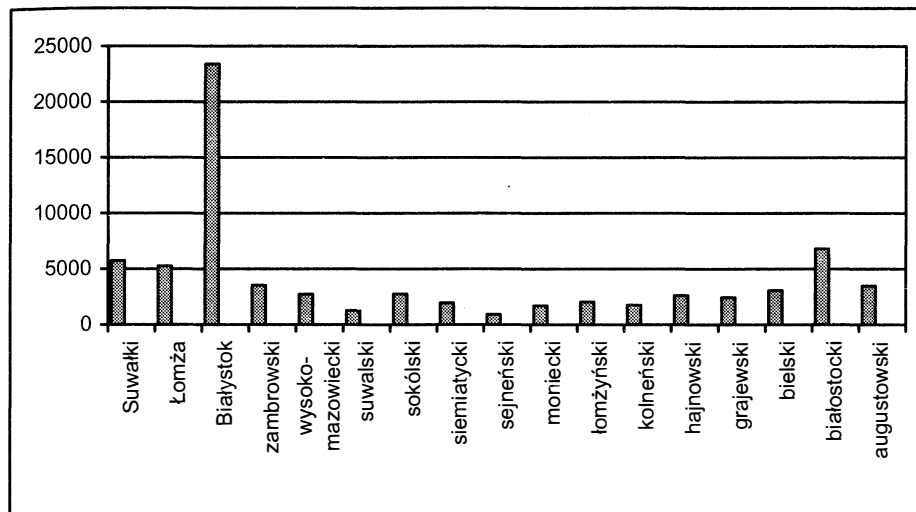
Rysunek 5. Liczba przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne w poszczególnych typach gmin i miastach na prawach powiatu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [8, tabl. 15, s. 57 – 62].

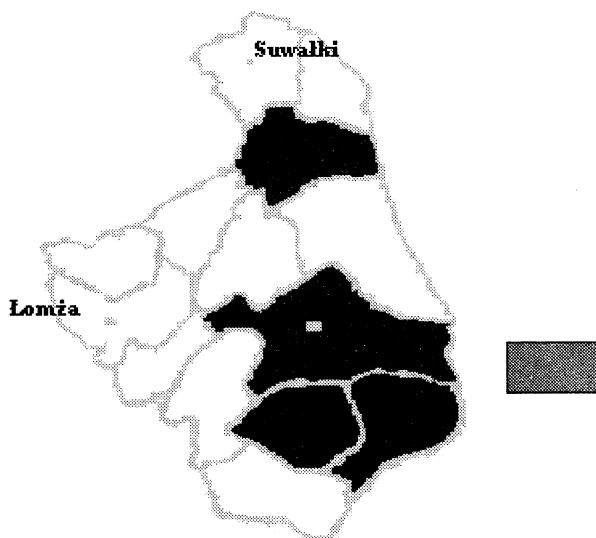
Pocieszający może być fakt, iż mimo spadku ogólnej liczby przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne, w większości powiatów województwa podlaskiego liczba podmiotów wzrasta w roku 2006 w porównaniu do poprzedniego. Spadek widoczny jest jedynie w powiecie augustowskim, białostockim, bielskim i hajnowskim (rys. 7) oraz w miastach na prawach powiatu (Białystok, Łomża, Suwałki).

Rysunek 6. Działalność gospodarcza osób fizycznych według powiatów w 2006 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [8, tabl. 15, s. 57-62].

Rysunek 7. Powiaty województwa podlaskiego, w których liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w roku 2006 uległa zmniejszeniu w porównaniu do 2005

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [8, tabl. 15, s. 57-62].

4. Możliwości rozwoju przedsiębiorstw należących do osób fizycznych w województwie podlaskim

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na bariery rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw, wskazując zarówno te, które występują przed założeniem przedsiębiorstwa, jak również te związane z jego prowadzeniem [1, s. 314]. Wśród nich wymienia się bariery finansowe, prawno-administracyjne, organizacyjne, a także wynikające z cech osobowości – obawa przed zmianami, przyzwyczajenia wynikające z wielu lat funkcjonowania w naszym kraju zasad gospodarki nakazowo-rozdzielczej. Wydaje się, iż najprostsze do pokonania są bariery finansowe. Ogromna rola w tym względzie przypada Podlaskiej Fundacji Rozwoju Regionalnego, która pełni rolę Regionalnej Instytucji Finansującej (RIF) na terenie województwa podlaskiego [7]. Obsługuje ona programy pomocowe w ramach funduszy strukturalnych skierowanych do sektora małych i średnich przedsiębiorstw, współpracując w tym względzie z Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości.

Zainteresowanie podlaskich przedsiębiorców wsparciem finansowym z Unii Europejskiej nie jest jednak duże. W latach 2002 – 2006 Regionalna Instytucja Finansująca administrowała 20 programami operacyjnymi w ramach kolejnych edycji przedakcesyjnego programu PHARE. W tym okresie zaledwie 1600 przedsiębiorców z województwa podlaskiego (1,8% ogólnej liczby) złożyło wnioski o dotacje. Pozytywnie rozpatrzono i dofinansowano 726 projektów. Łączna wartość dofinansowania wyniosła 11 mln euro, wartość zrealizowanych projektów przekroczyła 38 mln euro [7]. Także zainteresowanie Sektorowym Programem Operacyjnym Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw nie jest duże. W ramach programu SPO WKP, działanie 2.1 – rozwój przedsiębiorstw w oparciu o doradztwo, podlascy przedsiębiorcy złożyli zaledwie 86 wniosków. Umowy zostały zawarte z 47 podmiotami na łączną wartość dofinansowania prawie 1,1 mln zł. Nieco lepiej przedstawia się realizacja działania 2.3 – rozwój przedsiębiorstw w oparciu o inwestycje. Do Podlaskiej Fundacji Rozwoju Regionalnego wpłynęło 809 wniosków. Jednak tylko niecałe 16% (126 wniosków) zakończyło się zawarciem umowy o dofinansowanie. Jego łączna wartość wyniosła 70,1 mln zł.

Istotna rola w pobudzaniu lokalnej przedsiębiorczości przypada samorządom terytorialnym. Ich działalność w tym względzie szczególnie istotna jest na obszarze gmin wiejskich. Szczególnie ważne są uprawnienia rad gmin do tworzenia korzystnych warunków finansowych w kwestii podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej. Wynikają one przede wszystkim z poszczególnych ustaw podatkowych, odnoszących się do tych podatków, które na mocy ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego stanowią dochody gmin [2, s. 131]. Dotyczy to między innymi podatku od nieruchomości, podatku rolnego, leśnego, podatku od działalności gospodarczej osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej. Od polityki poszczególnych władz samorządowych zależy (w pewnym oczywiście stopniu) wysokość stawek podatkowych czy też ulg i zwolnień.

W badaniu przeprowadzonym w 2006 roku przez Krajową Izbę Gospodarczą przedsiębiorcy za najistotniejsze bariery rozwoju przedsiębiorczości uznali: złą jakość prawa, niejasne i nieprecyzyjne ustawy i rozporządzenia oraz ogólnie niestabilny system prawny [5, s. 2]. W dalszej kolejności wymienia się system podatkowy (zbyt wysokie obciążenia podatkowe i ciągłą zmianę przepisów podatkowych, która uniemożliwia przewidywanie zmian) oraz wysokie pozapłacowe koszty pracy. W badaniach przeprowadzonych przez Ministerstwo Gospodarki w 2005 roku 40% respondentów wskazywało na problem z rozliczaniem podatków [4, s. 69]. W przypadku drobnych przedsiębiorców skomplikowane procedury podatkowe mogą więc znacznie ograniczać podejmowanie działalności na własny rachunek. Tego typu bariery wymagają wprowadzenia odpowiednich rozwiązań na szczeblu ustawodawczym. Można przypuszczać, iż są to najtrudniejsze bariery do przezwyciężenia.

5. Podsumowanie

Cechą charakterystyczną działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne jest to, że jest ona najczęściej podstawą egzystencji i głównym źródłem dochodów właściciela. Ściśle łączy także jego los z przedsiębiorstwem. Straty powstałe w firmie, są stratami w majątku osobistym właściciela. Ryzyko, z jakim wiąże się podejmowanie działalności gospodarczej, jest w takiej sytuacji dla przedsiębiorcy szczególnie istotne. Może także w znacznym stopniu ograniczać działania przedsiębiorcze.

Mimo licznych działań wspierających rozwój przedsiębiorczości (realizowanych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości wraz z Podlaską Fundacją Rozwoju Regionalnego), liczba przedsięwzięć gospodarczych podejmowanych przez osoby fizyczne w województwie podlaskim od 2003 roku systematycznie maleje. Spadek dotyczy przede wszystkim miast na prawach powiatu oraz czterech powiatów położonych w regionie białostocko-suwalskim. Może on wynikać z faktu, iż wiele podlaskich firm nie jest w stanie sprostać konkurencji na rynku europejskim oraz dostosować się do wymogów unijnych.

Proces integracji z UE i możliwość skorzystania przez przedsiębiorców z funduszy strukturalnych zmniejsza barierę finansową rozwoju przedsiębiorczości. W dalszym ciągu jednak jedną z największych barier, w opinii samych przedsiębiorców, są niestabilne przepisy prawne, które na dodatek bywają niejednoznacznie interpretowane (np. dotyczące zawieszenia działalności gospodarczej). To właśnie w tym zakresie najbardziej potrzebne są zmiany.

Literatura

1. Jaremczuk K. (red), *Uwarunkowania przedsiębiorczości*, Państwowa Wyższa Szkoła im. Prof. Stanisława Tarnowskiego, Tarnobrzeg 2005.
2. Klank L., *Małe i średnie przedsiębiorstwa a determinanty rozwoju lokalnego w Polsce*, [w:] K. Zawalińska (red.), *Rozwój obszarów wiejs-*

- kich. Doświadczenia krajów europejskich*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2005.
3. Kożuch A., Dyhdalewicz A., *Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2004.
 4. *Przedsiębiorczość w Polsce*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2006.
 5. *Raport z badania warunków dla funkcjonowania firm z sektora MSP*, Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2006.
 6. Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 roku, Dz. U. nr 173, poz.1807 z póź. zm.
 7. www.pfrr.bialystok.pl z dnia 20 maja 2007.
 8. *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w województwie podlaskim w 2006 roku*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2007.

